05/06/2023

Παναγιά «Κυρά Φανερωμένη» στη Λευκάδα – Η Παναγιά του Ιονίου Πελάγους

/ Γνώμες

Εν αντιθέσει με το Αιγαίο Πέλαγος με τις πολλές παναγιές του, το Ιόνιο Πέλαγος δεν είναι τόσο γνωστό για τις παναγιές του αλλά κυρίως για τους Αγίους των οποίων τα λείψανα βρίσκονται στα Επτάνησα. Στην Κέρκυρα ο Άγιος Σπυρίδων, στην Κεφαλλονιά ο Άγιος Γεράσιμος και στη Ζάκυνθο ο Άγιος Διονύσιος.

- Του π. Άνθιμου Μελά

Η αλήθεια είναι όμως ότι υπάρχει μια παναγιά στα Επτάνησα που δεν είναι τόσο γνωστή πανελλαδικά, η Παναγία «Κυρά Φανερωμένη» στη Λευκάδα που είναι η μόνη πολιούχος νησιού στο Ιόνιο Πέλαγος. Ποια είναι όμως η Παναγιά της

Λευκάδας που εορτάζει ανήμερα του Αγίου Πνεύματος;

Η Παναγία Φανερωμένη Λευκάδας είναι μοναστήρι με επίσημη ονομασία Ιερά Μονή Υπεραγίας Θεοτόκου Πεφανερωμένης Λευκάδας. Ιστορικό Μοναστήρι μόλις 3 χιλιόμετρα από την πρωτεύουσα Λευκάδα, αποτελεί για αιώνες το θρησκευτικό κέντρο του νησιού ως το αρχαιότερο και μεγαλύτερο μοναστήρι. Η Παναγία Φανερωμένη είναι αφιερωμένη στη Κοίμηση της Θεοτόκου που είναι παράλληλα και η προστάτιδα και πολιούχος του νησιού. Είναι ανδρώο μοναστήρι με έναν Ηγούμενο και τέσσερεις μοναχούς.

Ιστορικά

Η περιοχή που βρίσκεται το μοναστήρι, 3 χιλιόμετρα στα δυτικά της πόλης της Λευκάδας κοντά στον οικισμό Φρύνι, φιλοξενούσε στην αρχαιότητα καλλιμάρμαρο ιερό της θεάς Αρτέμιδος. Στο πέρασμα του από την περιοχή της Νικοπόλεως, στη γειτονική Πρέβεζα, ο Απόστολος Παύλος έστειλε το 63 μ.Χ. στο νησί τους τρεις βοηθούς, Ακύλα, Σωσίωνα και Ηρωδίωνα. Οι τρεις τους κάλεσαν τους Λευκαδίτες στο χώρο εκείνο και κήρυξαν τη διδασκαλία του Ιησού. Έχτισαν αργότερα ευκτήριο οίκο προς τιμή της Παναγίας δημιουργώντας έτσι την πρώτη εκκλησία στο νησί. Ο Απόστολος Παύλος χειροτόνησε το Σωσίωνα πρώτο επίσκοπο Λευκάδος.

Ο πυρήνας της μονής σχηματίσθηκε αργότερα, το 332 μ.Χ., όταν ο τότε επίσκοπος Λευκάδος Αγάθαρχος και δύο πατέρες εγκαταστάθηκαν στον ναό και έκτισαν τα πρώτα κελιά. Το 1734 μ.Χ και ενώ το νησί είναι υπό Ενετική κυριαρχία, χτίζεται ο κεντρικός ναός στη σημερινή του μορφή. Πυρπολήθηκε το 1762, ίσως από τους Ενετούς, κάηκε και πάλι το 1886 και ανακατασκευάσθηκε το 1887, ενώ αρκετά από τα κτίσματα αποτελούν νεότερες προσθήκες.

Χώροι της Μονής

Στο κέντρο του συγκροτήματος βρίσκεται το καθολικό, κτισμένο το 1734 και αφιερωμένο στην Κάθοδο του Αγίου Πνεύματος.Αρχιτεκτονικά είναι ευρύχωρη μονόκλιτη βασιλική με δίρριχτη ξύλινη στέγη και έντονη ζακυνθινή επίδραση. Το νεοκλασικού τύπου τέμπλο του, που κατασκευάσθηκε το 1915, είναι έργο του Ευστάθιου Προσαλέντη, του καλύτερου Λευκαδίτη τεχνίτη της εποχής του, ενώ οι εικόνεςπροστέθηκαν αργότερα, το 1919, και φιλοτεχνήθηκαν από τους αδελφούς Χριστόδουλο και Θωμά Ζωγράφο. Στο Συνοδικό και το Αρχονταρίκι γίνεται υποδοχής και φιλοξενίας των προσκυνητών. Στη μονή υπάρχουν δύο παρεκκλήσια, του Αγίου Σιλουανού και του Αγίου Ραφαήλ, ξενώνας για τη φιλοξενία επισκεπτών, πλούσια βιβλιοθήκη με σημαντικά βιβλία, και το Εκκλησιαστικό Μουσείο με πολύτιμα κειμήλια, χειρόγραφα και φορητές εικόνες. Η μονή μπορεί να φιλοξενήσει

μέχρι 50 προσκυνητές που μπορούν να διαμείνουν για ένα βράδυ.

Η εικόνα της Παναγιάς

Στο Καθολικό της Μονής φυλάσσεται η Ιερή Εικόνα Υπεραγίας Θεοτόκου Πεφανερωμένης Λευκάδας (γνωστή και με τα προσωνύμια «Παναγία Φανερωμένη» ή «Κυρά Φανερωμένη»), ιερό κειμήλιο και έργο τέχνης του 19ου αιώνα.

Η ιστορία της Ιερής Εικόνας είναι στενά συνυφασμένη με την ιστορία της Ιεράς Μονής και χωρίζεται σε δύο περιόδους: Την περίοδο της πρώτης (πρωτότυπης) εικόνας και την περίοδο της δεύτερης εικόνας.

Πρώτη εικόνα (5ος αιώνας μ.Χ. – 1886)

Η Μονή παρουσιάζεται για πρώτη φορά το 332 μ.Χ. όπου, σε προυπάρχοντα ναό αφιερωμένο στην Παναγία, εγκαθίστανται δύο μοναχοί και χτίζουν τα πρώτα κελιά. Σύμφωνα με την παράδοση τον 5ο αιώνα μ.Χ. παραγγέλνεται από τους μοναχούς της Μονής η αγιογράφηση της Ιερής Εικόνας στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί το έργο αναλαμβάνει ένας ιερομόναχος, ο Κάλλιστος, εφημέριος του ναού της Αγίας Σοφίας και αγιογράφος. Ο Κάλλιστος δεν είχε σκεφτεί το θέμα της εικόνας και ενώ είχε προετοιμάσει τη σανίδα στην οποία θα την αγιογραφούσε δεν είχε καταλήξει στη μορφή που θα έδινε στην Παναγία. Έτσι, και σύμφωνα με τη παράδοση, μετά από μέρες προσευχής και νηστείας η μορφή της Παναγίας εμφανίστηκε στο ξύλο και στη συνέχεια ο ίδιος προσέθεσε τα χρώματα. Για το λόγο αυτό, επειδή δηλαδή η μορφή της Παναγίας φανερώθηκε, έδωσε και στην εικόνα τον τίτλο «Πεφανερωμένη» (αυτή που έχει φανερωθεί). Για τον ίδιο λόγο

πήρε και το προσωνύμιο «Αχειροποίητος» (που δεν έγινε από ανθρώπινο χέρι). Η εικόνα έφτασε στη Λευκάδα και εορτάζοταν το Σάββατο του Ακάθιστου Ύμνου.

Κατά τους επόμενους αιώνες υπάρχουν πληροφορίες μόνο από προφορικές παραδόσεις για κάποια θαύματα. Το 1642 καταστρέφεται το Καθολικό της Μονής από πυρκαγιά όχι όμως η εικόνα. Δεν συνέβη το ίδιο το 1886 όταν μεγάλη πυρκαγιά κατέστρεψε ολοσχερώς το καθολικό και την Ιερή Εικόνα. Αυτό είναι και το τέλος της περιόδου της πρώτης εικόνας.
Δεύτερη εικόνα (1887 – σήμερα)

Μετά την καταστροφή του Καθολικού και της εικόνας το 1886 ο τότε ηγούμενος Φιλάρετος Καρύδης ανέθεσε στο αγιορείτη ιερομόναχο ΒενέδικτοΚαββαδά να βρει στο Άγιο Όρος κατάλληλο αγιογράφο για να αγιογραφήσει πιστό αντίγραφο της Ιερής Εικόνας. Ο ιερομόναχος ΒενέδικτοςΚαββαδάς ανέθεσε στον αγιογράφο και ιερομόναχο της συνοδείας των Γαλατσιάνων του Καρακαλινού κελιού του Γενεσίου της Θεοτόκου στις Καρυές του Αγίου Όρους Βενιαμίν Κοντράκη την αγιογράφηση της Ιερής Εικόνας. Ο Κουτλουμουσιανός ιερομόναχος Ανατώλιος Μεσολογγίτης καθώς και Λευκαδίτες που βρίσκονταν τότε στο Άγιο Όρος βοήθησαν οικονομικά την αγιογράφηση της εικόνας. Η αγιογράφηση ολοκληρώθηκε το 1887.

Η Ιερή Εικόνα έφτασε στη Λευκάδα την παραμονή του Αγίου Πνεύματος 24 Μαΐου

(Ιουλιανό) / 5 Ιουνίου (Γρηγοριανό) 1887 όπου την υποδέχτηκε κλήρος και λαός. Την επόμενη ημέρα ανήμερα του Αγίου Πνεύματος 25 Μαΐου (Ιουλιανό) / 6 Ιουνίου (Γρηγοριανό) 1887 έγινε η «ενθρόνιση» της στο καθολικό της Ιεράς Μονής. Έκτοτε η Σύναξη της Υπεραγίας Θεοτόκου Πεφανερωμένης Λευκάδας τιμάται κάθε χρόνο ανήμερα του Αγίου Πνεύματος.

Περιγραφή

Η εικόνα αποτελεί έργο Αγιορείτικης αγιογραφίας του 19ου αιώνα με προφανείς δυτικές επιδράσεις. Είναι διαστάσεων 120 εκατοστά ύψος και 80 εκατοστά πλάτος. Το θέμα της είναι καθαρά προσωπογραφικό χαρακτηριστικό δείγμα του τύπου της «Κυρίας των Αγγέλων». Αποτελείται από τέσσερα πρόσωπα: Την Παναγία, τον Ιησού Χριστό, και τους Αρχαγγέλους Μιχαήλ και Γαβριήλ. Για την αγιογράφηση της εικόνας χρησιμοποιήθηκε από τον αγιογράφο σε μεγάλο βαθμό η τεχνοτροπία της ακιδογραφίας ή περισσότερη γνωστή ως sgraffito. Κατά την τεχνική του sgraffito η επιφάνεια του ξύλου στρώνεται με ένα προκαταρκτικό χρώμα, στη συνέχεια επιστρώνεται με δεύτερο χρώμα και τέλος η δεύτερη στρώση χρώματος, το επίχρισμα, με τη βοήθεια ακίδας αφαιρείται ώστε το αποτέλεσμα να έχει το χρώμα του υποστρώματος. Στην περίπτωση της εικόνας το υπόστρωμα είναι φύλλο χρυσού.

Τα πρόσωπα

Κεντρικό πρόσωπο της εικόνας είναι ο Ιησούς Χριστός. Κάθεται στην αγκαλιά της μητέρας του, της Παναγίας. Κοιτάζει ευθεία προς τον παρατηρητή, το βλέμμα του είναι ρεαλιστικό και επιβλητικό ενώ το ευρύ του μέτωπο αντικατοπτρίζει τη θεϊκή του σοφία. Στο κεφάλι έχει φωτοστέφανο σε χρυσές αποχρώσεις με εγχάρακτο ένα σταυρό στις τρεις κεραίες του οποίου διακρίνεται η επιγραφή «Ο ΩΝ». Με το δεξί του χέρι ευλογεί ενώ με το αριστερό κρατάει ένα βιβλίο, πιθανότατα, το Βιβλίο της Ζωής. Τα ρούχα του αποτελούνται από το χιτώνα (εσωτερικό ένδυμα) σε γήινες αποχρώσεις και το μανδύα (εξωτερικό ένδυμα) σε βαθύ μπλε χρώμα με τις πτυχές του να φωτίζονται από αποχρώσεις του χρυσού με πραγματική χρυσαλοιφή.

Η Παναγία κάθεται σε θρόνο και είναι το κυρίαρχο πρόσωπο της εικόνας. Κοιτάζει επίσης ευθεία προς τον παρατηρητή ενώ το πρόσωπό της είναι φωτεινό και έχει ήπια χαρακτηριστικά. Στο κεφάλι έχει χρυσό φωτοστέφανο διακοσμημένο με ακτίνες. Κρατάει στην αγκαλιά της τον Ιησού Χριστό και συγκεκριμένα με το δεξί χέρι της ανασηκώνει το αριστερό πόδι του και με το αριστερό χέρι της δείχνει προς τον Χριστό. Τα ρούχα της αποτελούνται από το χιτώνα (εσωτερικό ένδυμα) σε βαθύ μπλέ χρώμα, όπως ακριβώς και ο μανδύας του Χριστού, και το μαφόριο (εξωτερικό ένδυμα). Το μάφοριο, με την εξαιρετική τεχνοτροπία, απεικονίζεται ως χρυσοποίκιλτο ένδυμα χρώματος ροζ και λεπτομέρειες σε βαθύ κόκκινο. Στην άκρη, στο σιρίτι, διακρίνεται η τεχνική του στιλβωτού σε χρυσή απόχρωση με σκιές από το σπάνιο ορυκτό χρώμα «αίμα το δράκου» και διακόσμηση από εγχάρακτα γεωμετρικά σχέδια. Από το μαφόριο στους βραχίονες κατά μήκος των γαλονιών κρέμονται χρυσά κρόσσια καθώς και τρία χρυσά αστέρια στους ώμους

και στο μέτωπο. Η αντιστροφή χρωματική αντιστοίχιση στα ρούχα του Ιησού Χριστού και της Παναγίας ισορροπεί εικαστικά τις χρωματικές αναλογίες της εικόνας. Κάτω από το χιτώνα προεξέχουν τα υποδήματα της Παναγίας χρώματος κόκκινου με λεπτομέρειες σε χρυσές αποχρώσεις.

Στα πλαϊνά στηρίγματα του θρόνου εκατέρωθεν στηρίζονται όρθιοι οι δύο Αρχάγγελοι Μιχαήλ και Γαβριήλ. Κοιτούν προς το μέρος του Χριστού και της Παναγίας με σταυρωμένα τα χέρια στο στήθος τους. Στο κεφάλι έχουν ακτινωτούς φωτοστέφανους στις αποχρώσεις του χρυσού ενώ πάνω ακριβώς από τους φωτοστέφανους διακρίνονται τα χρυσά καλλιγραφικά μονογράμματα «Μ» και «Γ» αντίστοιχα. Τα ρούχα τους αποτελούνται από τα στοιχάρια (εσωτερικά ενδύματα) και τους μανδύες (εξωτερικά ενδύματα). Τα στοιχάρια με λεπτομέρειες από φυτικό διάκοσμο είναι δουλεμένα με την τεχνική του sgraffito δίνοντας την εντύπωση του υφαντού. Οι μανδύες είναι χρώματος κόκκινου και ροζ. Τα φτερά τους σε αποχρώσεις του γκρι και του πράσινου πλαισιώνουν σχηματικά τις μορφές της εικόνας με αρμονία.

Άλλα στοιχεία της εικόνας

Ο θρόνος που κάθεται η Παναγία δεσπόζει σε ολόκληρη την εικόνα. Η πλάτη του θρόνου είναι στολισμένη με φυτικά σχέδια σε βαθύ μπλε χρώμα που λόγω της οξείδωσης του βερνικιού είναι πλέον δυσδιάκριτα. Σε πολλά σημεία δίνεται η εντύπωση του σκαλισμένου ξύλου όπως στα πλαϊνά στηρίγματα που είναι διακοσμημένα με σκαλιστά φύλλα άκανθας. Λεπτομέρεια που μπορεί να περάσει απαρατήρητη είναι το μαξιλάρι στο κάθισμα του θρόνου σε απόχρωση του μπλε του ουρανού.

Στο φόντο, στο πάνω μισό της εικόνας, απεικονίζεται το μοτίβο με συστάδες φυλλωμάτων. Είναι δουλεμένο με τις τεχνοτροπίες του στιλβωτού και του sgraffito. Στην κορυφή στο κέντρο μέσα σε λευκό πλαίσιο με χρυσούς κεφαλαίους καλλιγραφικούς χαρακτήρες αναγράφεται το προσωνύμιο της Παναγίας της εικόνας «ΠΕΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗ» ενώ στα άκρα οι συντομογραφίες σε κυκλικά λευκα πλαίσια πάλι με χρυσούς κεφαλαίους καλλιγραφικούς χαρακτήρες «ΜΡ» δηλαδή Μήτηρ και «ΘΥ» δηλαδή Θεού.

Στο κάτω μέρος το υποπόδιο του θρόνου είναι χρώματος γαλανού πιθανότητα ως συμβολική απεικόνιση του Ιονίου Πελάγους. Έχει υποστεί και αυτό χρωματικές αλλοιώσεις με το πέρασμα του χρόνου δίνοντας το αποτέλεσμα περισσότερο απόχρωσης του πράσινου. Στις κάτω γωνίες αναγράφονται σε πράσινο φόντο και με καλλιγραφικά χρυσά γράμματα στη μεν κάτω αριστερή γωνία τα ονόματα των δωρητών: «Δαπάνη Βενεδίκτου Ιερομονάχου Καββαδά. Ανατωλίου μοναχού

Μεσολογγίτου, καίΑγιορίταιΛευκάδιοι πολίται» και στην κάτω δεξιά γωνία η υπογραφή του αγιογράφου το έτος και ο τόπος αγιογράφησης: «Εν Αγίω Όρει τοῦἈθῳτῷαωπζ! (1887) Χειρεί Βενιαμίν Ιερομονάχου Κ. Κοντράκη».

Ο «Θρόνος της Κυράς»

Η Ιερή Εικόνα σήμερα φυλάσσεται στο Καθολικό της Ιεράς Μονής σε ειδικό χώρο για προσκύνημα κατά τις ώρες που είναι ανοιχτή η Μονή. Ο χώρος αυτός, το προσκυνητάριο της Ιερής Εικόνας ή ο «Θρόνος της Κυράς» όπως χαρακτηριστικά αποκαλείται, είναι στην ουσία το δεξιό τμήμα του ιερού του Καθολικού με είσοδο την δεξιά είσοδο του τέμπλου του Καθολικού. Εκεί η Ιερή Εικόνα πλαισιώνεται από εκατοντάδες τάματα πιστών, κανδήλια, κειμήλια της Μονής, λείψανα Αγίων καθώς και τμήμα Τίμιου Ξύλου.

Εορτή της Παναγίας Φανερωμένης Λευκάδας

Η Σύναξη της Υπεραγίας Θεοτόκου Πεφανερωμένης Λευκάδας είναι κινητή εορτή και εορτάζεται τη Δευτέρα ανήμερα του Αγίου Πνεύματος. Αποτελεί θρησκευτική εορτή για όλο το νησί της Λευκάδας καθώς και για τους απανταχού Λευκαδίτες. Οι εορταστικές εκδηλώσεις ξεκινούν τέσσερις μέρες πριν, την Παρασκευή το απόγευμα, με τον Εσπερινό και την μεταφορά της Ιερής Εικόνας από το «Θρόνο» της στο Νάρθηκα του Καθολικού. Το απόγευμα της παραμονής της εορτής ψάλλεται ο Πανηγυρικός Εσπερινός και ακολουθεί το βράδυ ολονυκτία. Ανήμερα το πρωί ψάλλεται ο Όρθρος και στη συνέχεια τελείται η Θεία Λειτουργία. Μετά το τέλος της Θείας Λειτουργίας πραγματοποιείται η Λιτανεία της Ιερής Εικόνας γύρω από την Ιερά Μονή. Το απόγευμα της ίδιας μέρας ψάλλεται ο μεθεόρτιος Εσπερινός και τελείται το κτητορικό μνημόσυνο. Στις εκδηλώσεις προσέρχονται χιλιάδες πιστοί από όλη την Ελλάδα για να προσκυνήσουν την Ιερή Εικόνα.

Πηγές
Wikipedia.org
Religiousgreece.gr